

Sundbyberg 20260227

Diarienummer: S2025/02028

Vår referens: Hanna Sejlitz

Mottagare:

s.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia:

s.sf@regeringskansliet.se

catharina.buhrgard@regeringskansliet.se

Remissvar: Ett datalyft mot fel, fusk och frånvaro, SOU 2025:108

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 54 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar cirka 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt - rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla.

Inledning

Funktionsrätt Sverige delar utredningens ambition att värna socialförsäkringens legitimitet och säkerställa att resurser hamnar hos dem som har rätt till stöd samt att den individanpassade servicen ska förbättras. Förekommande missbruk är kostsamt och äventyrar systemets trovärdighet, vilket också drabbar personer som är helt beroende av fungerande välfärdsinsatser. Samtidigt vill vi understryka en annan legitimitetsutmaning - det faktum att personer

med sjukdom och funktionsnedsättning, trots kämpande, inte alltid får del av nödvändiga insatser. I arbetet mot brottslighet får fokus inte tappas på välfärdssystemets grundläggande funktion och intentioner. Det får inte bli svårare för människor med funktionsnedsättning att få sina rättigheter tillgodosedda. Detta måste vara rättesnöret för varje reform.

Vi hyser en stor oro för att föreslagna digitala kontrollmekanismer skapar nya hinder, ökar det digitala utanförskapet och hotar integriteten för personer med funktionsnedsättning. Om kontrollsystemen utformas så att de skapar rädsla och misstro riskerar de att motverka sitt syfte. Socialförsäkringen är en livsförutsättning för många personer med funktionsnedsättning. Varje förändring mot ökad automatisering och digital kontroll måste prövas mot principen om rätt till individuell bedömning och icke-diskriminering.

Digital tillgänglighet, AI och rättssäkerhet

Utredningen konstaterar (3.2.1) att digitala tjänster ofta är standardiserade på ett sätt som inte passar alla. Trots denna insikt saknar Funktionsrätt Sverige en fördjupad funktionsrättsanalys samt konkreta förslag som möter kraven på universell utformning och tillgänglighet. Det är problematiskt att utredningen inte i högre grad lyfter Funktionsrättskonventionen (CRPD), som är bindande för Sverige och ställer tydliga krav på både tillgänglighet och skydd mot diskriminering vid användning av AI.

I ett internationellt perspektiv har FN har uppmärksammat särskilda risker med AI kopplat till funktionshinder¹, och så sent som i december 2025 publicerades världens första standard² för likvärdig och tillgänglig AI. I detta sammanhang vill vi även rekommendera den verktygslåda för AI-förordningen³ som European Disability Forum tagit fram för att öka förståelsen för funktionsrättsperspektivet. Frågan handlar i hög grad om

¹ <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc4952-artificial-intelligence-and-rights-persons-disabilities-report>

² <https://accessible.canada.ca/creating-accessibility-standards/asc-62-accessible-equitable-artificial-intelligence-systems>

³ <https://www.edf-feph.org/publications/a-disability-inclusive-artificial-intelligence-act-updated-guide-to-monitor-implementation-in-your-country/>

rättssäkerhet. Forskning, bland annat av Charlotta Kronblad⁴, visar på allvarliga brister i myndigheters ansvar för algoritmer. Det finns därtill flera internationella och nationella exempel, bland annat från Nederländerna⁵, Danmark⁶ och Sverige⁷ på allvarliga konsekvenser som uppstår när AI-system används innan de är säkra⁸.

Utredningen konstaterar (3.2.2) att komplexa algoritmer kan skapa en brist på transparens i myndighetsutövningen, vilket är oacceptabelt ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Det måste vara möjligt för en enskild att förstå varför ett beslut fattats och kunna överklaga grunderna detta. Felaktig klassificering genom algoritmer innebär en enorm psykisk och ekonomisk stress för den som drabbas.

Risker för diskriminering och "data bias"

Omfattande samkörning och profilering av hela grupper är en djupt ingripande åtgärd. Funktionsrätt Sverige ser en betydande risk att utredningens fokus på systemlogik och riskprofiler leder till att den enskildes unika livssituation osynliggörs, vilket är särskilt kritiskt för personer funktionsnedsättning och komplexa behov. Personer vars livsföring avviker från det digitala "normalmönstret" riskerar att flaggas oproportionerligt ofta och bli oskyldigt anklagade för fusk.

Denna risk förstärks av att algoritmer som tränas på historiska data riskerar att konservera och förstärka existerande fördomar samt bygga in diskriminerande strukturer direkt i de tekniska systemen. Utan lagreglerade skyddsmekanismer skapas en tydlig risk för indirekt diskriminering av individer med avvikande livsmönster. Det måste finnas garantier för att digitala flaggningar alltid följs av mänsklig bedömning innan några åtgärder eller utbetalningsstopp vidtas.

Mot denna bakgrund ser Funktionsrätt Sverige det som en allvarlig brist att utredningen inte föreslår några nya författningsändringar

⁴ <https://my.ai.se/resurser/1539>

⁵ <https://dpforum.se/diskriminerande-databehandling-ledde-till-nationell-rekordsanktion-for-nederlandskt-skatteverk/>

⁶ <https://www.amnesty.se/aktuellt/danmarks-ai-verktyg-riskerar-att-diskriminera-manniskor-i-utsatthet/>

⁷ <https://www.euractiv.com/news/triage-chatbot-for-patients-under-scrutiny-in-sweden/>

⁸ [funktionsratt-sveriges-yttrande-anpassningar-till-ai-forordningen-sou2025_101](#)

för att möta dessa risker (12.4.2). Vi anser att regeringen måste säkerställa en rättssäker reglering med fokus på skydd mot diskriminering. Detta bör inkludera en möjlighet till skadestånd samt en stärkt tillsyn genom en oberoende granskningsfunktion.

Krav på personlig service

Då många personer med funktionsnedsättning redan upplever ett stort digitalt utanförskap krävs att en automatiserad handläggning alltid kompletteras med en rätt till personlig service. Särskilt i komplexa ärenden krävs mänsklig kontakt för att få nyanserade bedömningar och vi ser en ökad risk för felaktiga beslut när handläggare inte längre träffar den sökande.

Synpunkter på vissa förslag i betänkandet

7. Utvecklad förmåga till dataanvändning

Vi ser positivt på ambitionen att bryta myndigheternas stuprör och centrera data kring den enskilde istället för kring ärenden (7.1.1) för att förbättra samordningen. Idag hamnar många i kläm när olika avdelningar på Försäkringskassan inte kommunicerar. Detta får dock inte innebära att myndigheten skapar fullständiga övervakningsprofiler utan individens samtycke. Syftet med samordning av data måste vara bättre service och att göra det lätt för individen att göra rätt, inte bara effektivare kontroll eller orättfärdigt misstänkliggörande av individer.

8. Förändrade ändamål för behandling av personuppgifter

Funktionsrätt Sverige avstyrker alternativ A om en bred ändamålsbestämmelse för personuppgiftsbehandling.

Vi ser betydande integritetsrisker då personer med funktionsnedsättning ofta har känsliga uppgifter om hälsa och livsföring registrerade hos myndigheter. Det finns en påtaglig risk för ändamålsglidning där data som samlats in för att ge stöd istället används för att övervaka och misstänkliggöra enskilda.

Detta ska ses mot bakgrund av att utredningen lyfter fram flera risker för diskriminering i samband med ökad användning av AI och maskininlärning, men föreslår inte några konkreta åtgärder för att

motverka dessa. Innan ett sådant förslag kan genomföras måste de identifierade riskerna mötas med faktiska skyddsåtgärder.

Vi efterlyser därför:

- En oberoende granskningsfunktion som säkerställer att funktionsrättsperspektivet beaktas i myndigheternas avvägningar mellan kontrollbehov och personlig integritet.
- Lagreglerade skyddsmekanismer och systematiska konsekvensanalyser ur ett diskrimineringsperspektiv vid utveckling och användning av urvalsmodeller.
- Sanktionsmöjligheter på gruppnivå mot myndigheter vars AI-användning ger diskriminerande effekter, även i de fall där en enskild skadelidande inte kan identifieras.

9. Nationellt frånvaroregister

Funktionsrätt Sverige har länge efterfrågat nationell statistik över skolsituationen för elever med funktionsnedsättning. I grunden stödjer vi målet att synliggöra och analysera frånvaro för att öka kunskapen om och stärka rätten till insatser och stöd i skolan. Men vi ser med stor oro på att registret nu föreslås att utöver fokus på att garantera elevernas rätt till utbildning och skolgång (SOU 2025:8) och vara ett verktyg för stöd och närvarofrämjande åtgärder (9.1.1) även bli ett instrument för brottsbekämpning och kontroll av vårdnadshavare (9.1.2).

Som förslaget nu utformats finns en risk för diskriminering, då vissa barn riskerar att kontrolleras i högre grad än andra barn av skäl som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna, till exempel funktionsnedsättning. Att koppla skolfrånvaro till utredningar om bidragsfusk kan leda till felaktiga slutsatser och en stigmatisering av familjer med barn som har omfattande behov eller där frånvaron egentligen beror på att skolan brustit i anpassningar. Vi konstaterar även att utredningen saknar en tillräcklig barnkonsekvensanalys och att barnens egna åsikter inte har inhämtats i processen.

Mot denna bakgrund motsätter sig Funktionsrätt Sverige förslaget, då syftet har skiftat från ett fokus på närvarofrämjande stöd till en kontrollfunktion som inte rimmar med det ursprungliga syftet med att ta fram ett frånvaroregister. Vi förordar i första hand att statistik

samlas in på aggregerad nivå. Skulle ett individbaserat register ändå införas krävs extremt strikta regler för sekretess och radering, samt att känsliga uppgifter skyddas med absolut sekretess.

11. Den digitala identitetsplånboken

Utredningen lyfter fram den europeiska digitala identitetsplånboken (eIDAS) som ett verktyg för att underlätta för enskilda att dela korrekta uppgifter. Vi ställer oss positiva till åtgärder som kan underlätta "engångsprincipen" och minska den administrativa bördan för individer. Men det räcker inte med att utveckla utbildningsprogram som syftar till att stärka de digitala färdigheterna (11.1.7). Det är också viktigt att digitala system görs tillgängliga enligt rådande standarder och att frivilligheten (11.1.6) samt tillgången till fysiska möten aldrig får kompromissas bort.

4.3.3. Administrativa sanktioner och strikt ansvar

Utredningen berör förslag om införande av sanktionsavgifter och bidragsspärr (Ds 2025:8). Funktionsrätt Sverige motsätter sig ett skärpt ansvar på den enskilde för uppgiftslämnande. I dagens komplexa välfärdssystem, präglad av ibland svårförståeliga blanketter och bristande tillgänglighet, är det ofta förenat med stora svårigheter att göra rätt⁹ ¹⁰. Dessutom kan det vara en utmaning att få kontakt med sin handläggare eller med myndigheten. Att införa sanktionsavgifter eller bidragsspärrar kan få direkt katastrofala följder för individer som är i behov av livsnödvändiga insatser från socialförsäkringen och ökade kostnader för samhället. Dessutom drabbar en indragen förmån ofta tredje person, såsom barn eller närstående, på ett sätt som är oskäligt¹¹.

Det har även konstaterats av både utredningen och i andra myndighetsrapporter, tex från Inspektionen för socialförsäkringen om rättsliga brister i återkrav¹², att det finns brister i Försäkringskassans handläggning. Det är därför orimligt att lägga ett

⁹ <https://www.riksrevisionen.se/nyhetsarkiv/nyhetsarkiv/2026-02-19-ineffektiv-hantering-av-andrade-forhallanden-i-socialforsakringen.html>

¹⁰ <https://hejaolika.se/artikel/riksrevisionen-slar-larm-for-svart-att-anmala-hos-forsakringskassan/>

¹¹ [Funktionsrätt-Sverige-remissvar-Ett-starkt-och-samlat-skydd-av-valfardssystemen SOU-2023 52](#)

¹² [Rättsliga brister i återkrav? - Inspektionen för socialförsäkringen](#) 2024:8

tyngre ansvar på den enskilde innan myndighetens egna processer är rättssäkra.

Om förslaget trots våra invändningar genomförs, anser Funktionsrätt Sverige att lagtexten uttryckligen ska utformas så att felaktiga eller uteblivna uppgifter, som kan härledas till en funktionsnedsättning, ska utgöra grund för hel befrielse från sanktionsavgift.

Funktionsrättsanalys

En djupare konsekvensanalys utifrån funktionsrättsperspektivet saknas utifrån förslagen i betänkandet. Flera av de förmåner och stöd som avses i denna utredning nyttjas enbart eller i stor utsträckning av just personer med funktionsnedsättning. De berörs därför i stor utsträckning av såväl förslagen som av det offentliga samtalet om att vårt välfärdssystem missbrukas.

Sammanfattning av våra synpunkter

1. **Garanterar personlig service och tillgängliga kontaktvägar:** Digitalisering får aldrig ersätta rätten till personlig vägledning och individuella bedömningar.
2. **Konsekvensanalys ur ett funktionsrättsperspektiv:** Alla algoritmer och riskprofiler måste testas för att säkerställa att den inte diskriminerar personer med funktionsnedsättning.
3. **Att en fördjupad barnrättsanalys genomförs** innan några förslag om utökad dataanalys och profilering blir verklighet.
4. **Frånvarostatistik som stärker rätten till utbildning:** Statistik bör i första hand ske på aggregerad nivå för att säkerställa elevers rätt till utbildning. Om ett individbaserat register införs krävs extremt strikta regler för vem som får tillgång till data och i vilket syfte.
5. **Rättssäkerhet vid AI-användning:** Myndigheterna måste bära bevisbördan för att deras digitala system är rättssäkra, icke-diskriminerande och transparenta. Diskrimineringslagen behöver kompletteras med sanktioner på gruppnivå.
6. **Skydda den personliga integriteten:** Inför en mer

rättssäker ändamålsbegränsning för känsliga
personuppgifter och garantera individens kontroll över
sina data.

Avslutning

Ett "datalyft" får inte bli en sänka för förtroendet mellan individ och stat. Socialförsäkringen vara ett stöd för individers livsvillkor, inte ett objekt för ständig digital övervakning. Digitaliseringen ska underlätta för människan att göra rätt, inte användas för att systematiskt misstänkliggöra de mest utsatta. Medborgarna måste kunna lita på systemen, vilket förutsätter en digital infrastruktur som är både säker, rättssäker och tillgänglig för alla.

Med vänlig hälsning
Funktionsrätt Sverige

Nicklas Mårtensson
Ordförande